

HANDREIKING VOOR GEBIEDSWERKERS

die werken aan TRANSITIES

Hoe werk je aan transitie in het landelijk gebied, waarbij bodem, water, biodiversiteit en klimaat meer leidend worden en landbouwbedrijven tegelijk vitaal blijven? Deze handreiking bundelt inzichten uit gebiedsprocessen in Gelderland, Noord-Brabant en Zuid-Holland. De handreiking is bedoeld voor gebiedswerkers bij provincies, gemeenten, waterschappen, rentmeesterijen, boerenorganisaties en gebiedsinitiatieven.

Werken op het grensvlak

Gebiedswerkers bewegen zich tussen beleid en praktijk, tussen formele organisaties en lokale samenwerkingsverbanden, tussen top-down en bottom-up. Dat vraagt veel van mensen: inhoudelijke kennis, communicatieve kracht en het vermogen om partijen met elkaar te verbinden. Tegelijk komen er forse uitdagingen bij kijken, zoals onbetaalde uren, dubbele loyaliteit en soms gebrek aan steun van collega's of leidinggevenden. Deze doorzettende professionals verdienen respect, én goede handvatten.

De handreiking

De handreiking is bedoeld als hulpmiddel bij gesprekken, samenwerking en afwegingen in gebiedsprocessen. De inzichten en adviezen zijn gebaseerd op participatie van onderzoekers in vier gebiedsprocessen – de IJsseluitwaarden, De Achterhoek, De Hilver en Altena. Dit is aangevuld met analyses van tien andere gebiedsprocessen en gesprekken met gebiedswerkers. Ook inzichten uit het project *Diamant van het Platteland* zijn opgenomen.

Hoe gebruik je deze handreiking?

De handreiking is opgebouwd uit drie thema's:

- **Sturing (governance):** over regie, samenwerking en visievorming.
- **Sociaal-cultureel:** over betrokkenheid, vertrouwen en de menselijke kant van transitie.
- **Economisch:** over beloning, grond en het creëren van waarde voor boeren en het gebied.

Binnen deze thema's zijn inzichten en adviezen geordend op onderwerp en trefwoord.

Elk onderdeel bestaat uit:

- een inzicht: een les op basis van het onderzoek naar gebiedsprocessen.
- een advies: een handelingsperspectief voor gebiedswerkers;
- waar relevant: een toelichting met meer informatie.

klik op het **menu** om de inzichten en adviezen te lezen

STURING

1. EXPERIMENTEREN

2. INSTRUMENTARIUM

3. NETWERKVORMING

4. VISIEVORMING

SOCIAAL-CULTUREEL

5. BETROKKENHEID

6. PIJN

7. VERTROUWEN

ECONOMISCH

8. BELONING

9. GROND

10. WAARDECREATIE

STURING

1. EXPERIMENTEREN

Al lerend werken aan oplossingen met draagvlak, die passen bij het gebied.

2. INSTRUMENTARIUM

3. NETWERKVORMING

4. VISIEVORMING

LEREN

INZICHT

Wanneer vragen en problemen uit het gebied zelf komen, ontstaat meer draagvlak en eigenaarschap.

ADVIES

Ruim tijd in om te leren van en met andere gebieden, zoek ondersteuning en reflecteer gezamenlijk op ervaringen. Sluit aan bij problemen en vragen die boeren zelf ervaren over waterkwaliteit, biodiversiteit en landschap.

LEES TOELICHTING

Leren tussen gebieden en praktijkvoorbeelden

BRON

Actieonderzoek - casus Achterhoek. Achtergrondrapport

GEDULD

INZICHT

Transities verlopen vaak in kleine stappen en vragen tijd. Dit kan botsen met de behoefte van provincies of bestuurders om op korte termijn resultaten te laten zien.

ADVIES

Agendeer vroeg dat transities tijd vragen en maak met overheden en bestuurders afspraken over hoe zij die ruimte blijven bieden.

BRON

Actieonderzoek - casus Achterhoek. Achtergrondrapport

HAALBARE DOELEN

INZICHT

Kleinere, praktisch haalbare doelen kunnen het draagvlak vergroten en de uitvoering concreter maken, maar kunnen ook ten koste gaan van een integrale transitie.

In Altena is bijvoorbeeld gekozen voor kleinere, haalbare projecten met een sectorale insteek in plaats van een integrale aanpak.

ADVIES

Kies voor haalbare stappen, maar bewaak de bijdrage aan de bredere transitiedoelen.

BRON

Actieonderzoek - Altena

EXPERIMENTEERRUIMTE

INZICHT

Experimenten en kleine projecten helpen om oplossingen te vinden die passen bij de uitdagingen in een gebied. Ze kunnen nieuwe, creatieve en gebiedseigen aanpakken opleveren. Aansprekende doelen voor meerdere groepen vergroten de betrokkenheid van burgers, lokale groepen en regionale partners.

ADVIES

Betrek niet alleen agrariërs, maar ook burgers en lokale groepen. Geef hun ruimte om zelf ideeën in te brengen en formuleer samen een visie met doelen die meerdere groepen aanspreken. Zorg dat experimenteerruimte terugkomt in de gebiedsvisie én in de regels. Bespreek met overheid en juridische afdeling hoe experimenteerruimte kan terugkomen in gebiedsvisie, regels en omgevingsplannen, bijvoorbeeld via 'ja, mits' in plaats van 'nee, tenzij'.

LEES TOELICHTING

Draagvlak en burgerparticipatie

BRON

Actieonderzoek - casus Achterhoek

Achtergrondrapport

1. EXPERIMENTEREN

2. INSTRUMENTARIUM

Hoe zorg je voor heldere spelregels, bouw je vertrouwen op en organiseer je gebiedsbrede deelname?

3. NETWERKVORMING

4. VISIEVORMING

SPELREGELS

INZICHT

Duidelijke spelregels zijn belangrijk. Als ze ontbreken, ontstaat een vacuüm: onduidelijk wordt wie gebruik mag maken van ruimte die vrijkomt wanneer een boer stopt, zoals bij stikstof.

ADVIES

Maak duidelijk wie gegevens verzamelt en wie gebruik mag maken van vrijgekomen ruimte. Voorkom dat boeren zelf gegevens moeten verzamelen of moeten uitzoeken hoe regels toegepast worden.

LEES TOELICHTING

Beheerafspraken en natuurbeheer

BRON

Reflectierapport - Binnenveld

MONITORING

INZICHT

Monitoring kan draagvlak creëren en helpen om mythes weg te nemen. Tegelijkertijd vraagt het om vertrouwen en zorgvuldigheid, omdat het delen van gegevens ondernemers kwetsbaar kan maken. Als dat vertrouwen ontbreekt, bijvoorbeeld door een moeizame relatie, kan inzicht in de mate waarin agrariërs natuurinclusief werken achterwege blijven.

ADVIES

Zorg bij monitoring voor een zorgvuldige omgang met gegevens en werk aan vertrouwen met agrariërs in het gebied.

BRON

Actieonderzoek - casus HBFO

MIDDEL, GEEN OPLOSSING

INZICHT

Gebiedsgericht werken is geen oplossing op zichzelf, maar een middel om meerdere gebiedsuitdagingen integraal aan te pakken. Het gaat uiteindelijk om de verandering in het gebied zelf, niet om het proces.

ADVIES

Wees helder over wat gebiedsgericht werken wel en niet kan. Kijk per uitdaging welke benadering het meest passend is.
Bij Ruimte voor de Rivier was bijvoorbeeld centrale regie ingericht met een Programmadirectie. De maatregelen werden uitgevoerd in samenwerkingsverbanden, met overlap tussen initiëren, planning en uitvoering, zodat relevante actoren vroegtijdig input konden leveren.

BRON

Reflectierapport

Reflectierapport - Ruimte voor de Rivier

PUSH FACTOR

INZICHT

Een externe extreme situatie kan aanleiding zijn voor beleidsverandering en ruimte geven aan een transitieproces.
De hoogwatersituaties in 1993 en 1995, die tot bijna-rampen en evacuatie leidden, vormden de aanleiding voor een verandering in nationaal beleid. Ook kwamen hierdoor financiële middelen beschikbaar voor de aanpak Ruimte voor de Rivier en bijbehorende maatregelen.

ADVIES

Wees alert op momenten waarop nieuwe beleidsruimte ontstaat.

BRON

Reflectierapport - Ruimte voor de Rivier

ZEVEN PRINCIPES

INZICHT

Elk gebied is anders, dus één vaste handleiding voor gebiedsgericht werken is niet zinvol. Leidende principes kunnen wel richting geven zonder de aanpak helemaal vast te leggen.

ADVIES

Gebruik de zeven leidende principes als kader en vertaal ze naar de specifieke situatie in het gebied.

LEES TOELICHTING

Zeven principes van gebiedsgericht werken

BRON

Reflectierapport en eindrapport Gebiedsgericht werken in 7 principes

GROENBLAUW RAAMWERK

INZICHT

Bij een gebiedsaanpak is een groenblauw dooraderingsraamwerk alleen te realiseren als boeren gebiedsdekkend deelnemen.
Praktijkvoorbeelden laten zien dat ketenpartijen zoals FrieslandCampina, ForFarmers, Aviko en Rabobank die deelname maar in beperkte mate stimuleren.

ADVIES

Bespreek als gebiedswerker met de overheid hoe zij haar coördinerende of sturende rol kan oppakken om gebiedsbreed deelname te organiseren.

BRON

Actieonderzoek - casus Achterhoek

1. EXPERIMENTEREN

2. INSTRUMENTARIUM

3. NETWERKVORMING

Hoe verbind je de juiste partijen en werk je aan eigenaarschap én voortgang?

VISIEVORMING

REGIE

INZICHT

Gebrek aan regie kan uitmonden in een machtsspel waarbij voorbijgegaan wordt aan de belangen van grondeigenaren. Als overheden zonder oog voor het geheel opereren, gaan andere partijen zich organiseren om tegenwicht te bieden. In het Binnenveld bijvoorbeeld hebben individuele actoren decennialang hun eigen agenda nagestreefd.

ADVIES

Stimuleer regie die oog heeft voor het geheel. Een gebiedsproces slaagt alleen bij oprechte belangstelling voor elkaars belangen en ambities.

BRON

Reflectierapport- Binnenveld

EIGEN INITIATIEF

INZICHT

Als gebiedswerkers zich in een gebied organiseren en onderling afstemmen over belangen, agenda's en initiatieven, kunnen zij ook zonder overkoepelende samenhangende gebiedsvisie voortgang realiseren. Een kleine groep met gedeelde waarden en een vergelijkbare toekomstvisie kan effectiever zijn dan een grote groep zonder gezamenlijke richting.

ADVIES

Neem als gebiedswerker initiatief. Zoek actoren die intrinsiek gemotiveerd zijn en werk samen vanuit gedeelde waarden.

LEES TOELICHTING

Eigen initiatief na een vastgelopen gebiedsproces

BRON

Reflectierapport

GRONDGEBRUIKERS

INZICHT

Als individu is het lastig om verschil te maken. Door samen te werken met andere ondernemers staan grondgebruikers sterker ten opzichte van andere partijen. Tegelijk wordt het lastiger om goedkeuring te krijgen wanneer een belangengroep te weinig rekening houdt met het gemeenschappelijk gebiedsbelang.

ADVIES

Sluit aan bij wat er op het boerenerf en tussen agrariërs speelt, zoals gemeenschapsgevoel en noaberschap. Stimuleer grondgebruikers om zich te verenigen, hun gezamenlijke richting helder te maken en win-winsituaties te zoeken.

BRON

Reflectierapport- Wierden

GEBIEDSTAFEL

INZICHT

De structuur van een 'gebiedstafel' werkt goed als er geen grote centrale opgave van de overheid ligt. Ook kan deze structuur helpen als er geen gezamenlijke visie is, maar wel veel ontwikkelingen en verschillende belangen zijn.

ADVIES

Overweeg een gebiedstafelstructuur en ga na welke belanghebbenden ideeën hebben en betrek hen actief.

LEES TOELICHTING

Een mogelijke werkwijze voor een gebiedstafel

BRON

Actieonderzoek - casus HBFO

GEMEENTEN

INZICHT

Gemeenten staan dicht bij inwoners en het gebied. Zij kunnen zowel een faciliterende rol spelen in gebiedsprocessen als een sturende rol (via de omgevingsvisie). Daarbij kunnen zij ook de belangen van burgers en toerisme behartigen.

In de Achterhoek bijvoorbeeld werken gemeentes actief samen aan visievorming en het realiseren van een regionale transitie.

ADVIES

Benut de rol van gemeenten bij gebiedsontwikkeling en zet daarbij instrumenten van de Omgevingswet in. Stimuleer samenwerking tussen gemeenten en ondersteun gemeentemedewerkers als bemiddelaar tussen overheidsregelingen en de praktijk in het gebied.

BRON

Actieonderzoek - casus Achterhoek

Achtergrondrapport

RENTMEESTERS

INZICHT

Rentmeesters van landgoederen kunnen een belangrijke rol als gebiedswerker hebben wanneer zij goed mee kunnen bewegen met zowel agrariërs als andere belanghebbenden, zoals overheden.

ADVIES

Erken de verbindende rol die rentmeesters kunnen spelen als gebiedswerker. Zij kunnen informeel overleg organiseren, praktische zaken afstemmen, werken aan een duurzame visie voor het landgoed en gesprekspartner zijn voor zowel pachters als overheden.

BRON

Actieonderzoek - casus HBFO

DOELSTURING

INZICHT

Bij doelsturing formuleren en belonen 'opdrachtgevers' de doelen, terwijl 'aanbieders' de gebiedsdoelen realiseren en zelf effectieve maatregelen kiezen.

Voorbeelden zijn het Markemodel (een regionaal overlegmodel voor sturing, monitoring en beloning) en de gebiedsoffertes in Noord-Nederland.

ADVIES

Organiseer als gebiedswerker het samenspel tussen opdrachtgevers en aanbieders.

BRON

Actieonderzoek - casus Achterhoek. Achtergrondrapport

ZELFORGANISATIE

INZICHT

Experimenteren vraagt om erkenning van het recht op zelforganisatie en om overheden die durven loslaten. Als provincie en Rijk alleen willen meewerken binnen bestaande kaders, ontstaat er weinig echte experimenteerruimte.

ADVIES

Bespreek als gebiedswerker met overheden waar bestaande kaders het experiment beperken en welke ruimte nodig is voor zelforganisatie.

BRON

Actieonderzoek - casus Achterhoek. Achtergrondrapport

ACCOUNTMANAGERS

INZICHT

Eén formeel aanspreekpunt maakt het eenvoudiger om informatie in te winnen en de continuïteit te bewaren. Dit biedt vooral perspectief als die persoon langere tijd verbonden blijft aan de regio en de rol kan uitbouwen richting andere medewerkers en afdelingen.

In de Polder van de Toekomst in Altena heeft de gemeente bijvoorbeeld één formeel aanspreekpunt dat voor iedereen bereikbaar is.

ADVIES

Zorg als gebiedswerker voor een vast aanspreekpunt voor het gebied, bijvoorbeeld een provinciale accountmanager of een gemeentelijke contactpersoon, die ook wijst op subsidiemogelijkheden.

BRON

Actieonderzoek - Altena

VOORLOPERS

INZICHT

Lokale voorlopers kunnen de weg vrijmaken voor de grotere middengroep. Als zij aanwezig zijn, is er vaak minder weerstand. Lokale leiders, zoals wethouders, gemeenteraadsleden en boerenvoormannen of -vrouwen, kunnen ervoor zorgen dat meer mensen aanhaken en dat plannen makkelijker uitvoerbaar worden.

ADVIES

Breng als gebiedswerker lokale voorlopers én lokale leiders vroeg in beeld, en benut hun rol bewust: voorlopers om beweging op gang te brengen, leiders om draagvlak en uitvoerbaarheid te versterken.

BRON

Actieonderzoek in casussen en reflectierapport

NULMETING

INZICHT

Een gezamenlijke 0-meting helpt om overeenstemming te krijgen over de huidige stand van zaken. Dat is vooral belangrijk als later wordt gewerkt met sturen op doelen en KPI's.

In Haarle is naast historisch onderzoek ook een gebiedsscan gedaan, waardoor problemen duidelijk werden en op de agenda kwamen.

ADVIES

Organiseer als gebiedswerker een gezamenlijke 0-meting of gebiedsscan.

BRON

Reflectierapport Haarle

EIGENAARSCHAP

INZICHT

Een gebiedsproces heeft baat bij duidelijk eigenaarschap. Het helpt als een invloedrijke partij met voldoende middelen zich verantwoordelijk voelt voor de continuïteit.

In De Hilver lag het trekkerschap bij Staatsbosbeheer en negen agrarische ondernemers, maar de beperkte betrokkenheid van overheden en grotere organisaties zoals ZLTO werd als nadeel gezien.

ADVIES

Ga als gebiedswerker na welke partij eigenaarschap kan nemen en of die partij voldoende invloed en middelen heeft om continuïteit te bewaren.

BRON

Actieonderzoek - casus Hilver

VERANKERING

INZICHT

Gebiedsinitiatieven die stevig geworteld zijn in de lokale gemeenschap, bijvoorbeeld via korte ketens en lokale contacten, kunnen invloed hebben op gebiedsprocessen.

ADVIES

Help als gebiedswerker zulke initiatieven zichtbaar te maken en te verbinden met het bredere gebiedsproces.

BRON

Actieonderzoek - casus Achterhoek. Achtergrondrapport

WEERSTAND

INZICHT

Initiatieven voor verandering kunnen veel tegenwind krijgen vanuit de sector en de politiek. Het begeleiden van spanningen en conflicten is een wezenlijk onderdeel van gebiedsgericht werken.

ADVIES

Verwacht weerstand en erken die als onderdeel van het proces.

BRON

Reflectierapport

AFSTEMMING

INZICHT

Een bestuurlijk complex gebied vraagt om een heldere bestuursstructuur en een gezamenlijke richting van betrokken overheden en afdelingen. Ook ambities van buiten het gebied, zoals woningbouw of nabijgelegen Natura 2000-gebieden, kunnen invloed hebben.

ADVIES

Organiseer als gebiedswerker structurele (juridische) afstemming tussen overheden en afdelingen, zoals Ruimtelijke Ordening en Grondzaken. Bespreek ook hoe de gebiedsvisie wordt geborgd in beleid en instrumenten, bijvoorbeeld in pachtvoorwaarden.

BRON

Reflectierapport

STURING

1. EXPERIMENTEREN

2. INSTRUMENTARIUM

3. NETWERKVORMING

4. VISIEVORMING

Richting geven aan de toekomst, met oog voor samenhang tussen opgaven, historie en landschap.

HOU VOL!

INZICHT

Het stoppen van een gebiedsproces en het wegvallen van heldere kaders maken een gebiedsontwikkeling vleugellam.
Zo ontbreken in het Binnenveld na het opschorten van het gebiedsproces in 2024 kaders op vrijwel elk dossier.

ADVIES

Bespreek als gebiedswerker vroeg met de betrokken overheden wat nodig is om het gebiedsproces vol te houden en heldere kaders te blijven leveren.

BRON

Reflectierapport - Binnenveld

OPGAVENPLAN

INZICHT

Een gezamenlijke gebiedsvisie is niet altijd mogelijk. Een opgavenplan kan dan helpen om vast te leggen aan welke gebiedsopgaven partijen concreet en doelgericht werken, met oog voor ieders belang. Zonder gezamenlijke richting bestaat het risico dat het gebied minder sterk staat in de planvorming van overheden en dat langdurige afspraken moeilijker worden.

ADVIES

Verken als gebiedswerker of een opgavenplan passend is. Blijf investeren in de onderlinge relatie, zorg voor verwachtingsmanagement en benoem een trekker die door alle betrokkenen wordt erkend. Bezoek samen met betrokkenen gebieden waar een opgavenplan in de praktijk werkt.

BRON

Actieonderzoek - casus Altena en casus HBFO

PASSEND

INZICHT

Doelen en maatregelen werken beter als ze passen bij het lokale schaalniveau, het landschap, bodem, water, ecosystemen en de lokale cultuur. Ook sociale doelen zijn belangrijk, zoals de toekomst van jonge boeren. In het Markemodel zijn maatregelen bijvoorbeeld gekoppeld aan gebiedstypen zoals beekdalen, zandruggen, plateaus, stedelijk gebied en vlaktes op zand.

ADVIES

Breng als gebiedswerker de lokale kenmerken van het gebied in kaart, inclusief sociale vraagstukken, en gebruik die als basis voor doelen en maatregelen.

BRON

Actieonderzoek - Achterhoek

Achtergrondrapport

VERLEDEN

INZICHT

Door te focussen op een gezamenlijk verleden en eerdere stappen in het gebied, kunnen partijen elkaar makkelijker vinden en samen naar de toekomst toewerken. Eerdere maatregelen of programma's kunnen een opmaat vormen voor nieuwe transities. Zo vormden Plan Ooievaar en natuurgebied De Blauwe Kamer al een opmaat naar meer ruimte voor de rivier.

ADVIES

Maak als gebiedswerker een gebiedsscan en gebruik de historie van het gebied om gemeenschappelijk terrein te vinden en het gesprek over een gezamenlijke visie te starten.

BRON

Reflectierapport - Ruimte voor de Rivier

INTEGRALITEIT

INZICHT

In ieder gebied spelen meerdere uitdagingen tegelijk: beleidsdoelen én gebiedsuitdagingen, ecologisch, sociaal en economisch. Een gebiedsvisie vraagt daarom om een integrale benadering van deze samenhangende opgaven.

ADVIES

Besteed als gebiedswerker bij het formuleren van een gebiedsvisie aandacht aan de samenhang tussen uitdagingen en mogelijke oplossingsrichtingen.

BRON

Reflectierapport

REGIONALE IDENTITEIT VAN HET LANDSCHAP

INZICHT

Het boerenbedrijf heeft het regionale landschap historisch mede gevormd en bepaalt mede de kwaliteit van de omgeving. Die verbinding is veelal losgelaten, maar kan opnieuw worden ontdekt en ontwikkeld. Het bewustzijn dat een boerderij 'landschap maakt' kan eigenaarschap vergroten en kansen voor een verdienmodel zichtbaar maken.

ADVIES

Bespreek als gebiedswerker met boeren hoe hun bedrijf het landschap beïnvloedt en verken samen hoe de verbinding met het landschap kansen kan bieden voor eigenaarschap en verdienmodel.

BRON

PVG-project Diamant van ons Platteland

SOCIAAL- CULTUREEL

5. BETROKKENHEID

Betrokkenheid groeit wanneer mensen actief meedoen, relaties blijven bestaan en motivatie uit het gebied zelf komt.

6. PIJN

7. VERTROUWEN

• LEREN

INZICHT

Door actief deel te nemen aan gebiedsontwikkeling krijgen agrariërs kortere lijnen met stakeholders (zoals gemeenten) en leren zij van andere boeren. *Een actieve boer uit Winterswijk noemt als voordelen dat je betrokken bent bij nieuwe ontwikkelingen, nadenkt over wat je nog meer kunt doen en soms een vergoeding kunt krijgen voor wat je al doet.*

ADVIES

Stimuleer agrariërs om actief deel te nemen aan gebiedsontwikkeling.

BRON

Persoonlijke ervaring actieve boer Winterswijk

• CONTINUÏTEIT

INZICHT

Continuïteit van betrokken personen draagt bij aan vertrouwen en duurzame samenwerking. Veel personeelwisselingen, bijvoorbeeld bij overheden, kunnen gebiedsprocessen belemmeren doordat relaties, gebiedskennis en eerder gemaakte afspraken verloren gaan.

ADVIES

Leg als gebiedswerker relaties, gebiedskennis en informele afspraken systematisch vast, zodat die bij een wisseling van personen niet verloren gaan. Overweeg daarnaast om gebiedswerkers vanuit overheden in duo's te laten werken.

BRON

Casuservaringen gebiedsprocessen achtergrondrapport/ idee onderzoeker

• LEVENSVATBAARHEID

INZICHT

Een gebiedsproces dat top-down ondersteund wordt met financiering, is niet vanzelfsprekend levensvatbaar als het onvoldoende aansluit bij de intrinsieke motivatie van betrokken boeren. *In het gebiedsproces Kagerplassen waren boeren al met elkaar in gesprek over duurzaamheid, toekomstbestendigheid en samenwerking. Onder begeleiding en financiering van de provincie kwamen een nulmeting en rapportage tot stand, maar toen de financiering stopte viel ook het proces stil.*

ADVIES

Sluit als gebiedswerker aan bij de intrinsieke motivatie van betrokken boeren en bespreek vroeg hoe een gebiedsproces ook zonder financiering kan doorgaan.

BRON

Reflectierapport - Boterhuispolder

SOCIAAL- CULTUREEL

5. BETROKKENHEID

6. PIJN

Transities raken mensen. Erken verlies en de verbondenheid met het gebied.

7. VERTROUWEN

HISTORIE

INZICHT

Hoe langer boerenfamilies verbonden zijn met een gebied, hoe meer emoties een gebiedsproces kan oproepen. Dat speelt bijvoorbeeld wanneer boeren het gevoel hebben dat zij plaats moeten maken voor natuur of verstedelijking.

In het Binnenveld boeren sommige families al sinds rond 1550 op dezelfde vruchtbare grond.

ADVIES

Houd als gebiedswerker rekening met de historische band die boerenfamilies met een gebied kunnen hebben en geef ruimte aan gevoelens die daarbij horen.

BRON

Reflectierapport – Binnenveld

VERLIES

INZICHT

Rond nieuwe natuur is veel positieve communicatie en politici spreken er enthousiast over, maar veel boeren ervaren het verlies van gebruiksgrond als pijnlijk.

ADVIES

Erken dat nieuwe natuur door boeren ook als verlies kan worden ervaren en geef ruimte aan dit gevoel.

BRON

Reflectierapport – Binnenveld

5. BETROKKENHEID

6. PIJN

7. VERTROUWEN

Vertrouwen komt te voet en vertrekt te paard. Hoe bouw je het op en herstel je het als het is geschaad?

• VERTROUWENSBREUK

INZICHT

Maatschappelijke en ruimtelijke claims kunnen in de tijd veranderen, waardoor eerder gemaakte afspraken in een gebied worden herzien. Als daar niet zorgvuldig mee wordt omgegaan, kan dit leiden tot een vertrouwensbreuk.

ADVIES

Bespreek als gebiedswerker open hoe nieuwe plannen zich verhouden tot eerdere afspraken en verwachtingen.

LEES TOELICHTING

Veranderende claims en vertrouwensbreuk in het Binnenveld
BRON
Reflectierapport - Binnenveld

• ACTIVITEITEN

INZICHT

Vertrouwen is cruciaal in gebiedsprocessen en vraagt blijvende aandacht: het komt te voet en vertrekt te paard. Omdat in gebiedsprocessen verschillende belangen samenkomen en compromissen nodig zijn, kan gebrek aan vertrouwen snel leiden tot weerstand en stilstand.

ADVIES

Stuur als gebiedswerker expliciet op activiteiten die relaties en vertrouwen versterken. Zorg voor open communicatie, betrek partijen actief bij gezamenlijke beslissingen en handel consistent.

LEES TOELICHTING

Vertrouwen opbouwen in gebiedsprocessen
BRON
Actieonderzoek – casus Achterhoek. Achtergrondrapport

• STUREN OP DOELEN

INZICHT

Sturen op doelen vraagt om vertrouwen tussen partijen. Boeren moeten erop kunnen vertrouwen dat doelen kloppen en uitvoerbaar zijn, terwijl overheden erop moeten kunnen vertrouwen dat ondernemers deze goed uitvoeren. Veel boeren zien doelsturing als een manier om integraal doelen te bereiken.

ADVIES

Werk als gebiedswerker aan vertrouwen tussen overheden en ondernemers en bespreek gezamenlijk of doelen kloppen en uitvoerbaar zijn.

BRON

Actieonderzoek – casus Achterhoek
Achtergrondrapport

• ERVARINGEN

INZICHT

De historie van een gebied en eerdere ervaringen beïnvloeden sterk hoe transitieprocessen worden ervaren. Nieuwe initiatieven met goede intenties kunnen worden overschaduwd door ervaringen uit het verleden, waardoor vertrouwen onder druk komt te staan en processen moeilijker slagen.

ADVIES

Verken welke eerdere ervaringen en gevoeligheden meespelen en bespreek open hoe die het huidige proces kunnen beïnvloeden.

BRON

Actieonderzoek in casussen en reflectierapport

• GEMEENTEN

INZICHT

Gemeenten kunnen een belangrijke rol spelen als trekker van een transitieproces. Omdat er vaak vertrouwen is in gemeenten, worden gebiedsprocessen soms ook sterk afhankelijk van de gemeente: een preciaire positie.

ADVIES

Benut als gebiedswerker het vertrouwen in gemeenten, maar voorkom dat het gebiedsproces volledig afhankelijk wordt van de gemeente.

BRON

Actieonderzoek - casus Achterhoek. Achtergrondrapport. Casus Altena

• SAMENHANG

INZICHT

Sociale samenhang in een gebied helpt bij samenwerking, terwijl afstand tussen partijen belemmerend werkt. Sterke onderlinge verbinding kan ervoor zorgen dat partijen de samenwerking vasthouden en gezamenlijk kleine stappen zetten. Tegelijk kan een sterke gerichtheid op gezamenlijkheid het voor voorlopers lastiger maken om af te wijken of sneller te vernieuwen.

ADVIES

Sluit als gebiedswerker aan bij bestaande sociale verbanden en lokale cultuur en houd rekening met verschillen tussen groepen en deelgebieden.

LEES TOELICHTING

Sociale samenhang
BRON
Actieonderzoek - casus Achterhoek. Achtergrondrapport

• INITIATIEF

INZICHT

Boeren en andere belanghebbenden kunnen ook zelf het initiatief nemen en het voortouw van instituties overnemen. Zelfs na een teleurstellend verlopen gebiedsproces kunnen zij de veerkracht vinden om samen verder te werken. *In de Boterhuispolder bijvoorbeeld vonden boeren ondanks een frustrerende pachtprocedure toch de kracht om met concurrerende gebiedspartners tot overeenstemming te komen.*

ADVIES

Faciliteer als gebiedswerker dat boeren en belanghebbenden zelf initiatief nemen en blijf ruimte bieden voor gesprek en samenwerking, ook wanneer een gebiedsproces vastloopt.

BRON

Reflectierapport – Boterhuispolder

• BESLUITVORMING

INZICHT

Politiek-bestuurlijke en juridische procedures sluiten niet altijd goed aan op de dynamiek van gebiedsprocessen en kunnen daardoor individuele bedrijfsprocessen frustreren. Overheden kunnen transparant zijn, maar door doelen van andere overheden en veranderende perspectieven wordt die transparantie niet altijd zo ervaren. Wanneer gebiedspartijen lang in onzekerheid blijven over hun toekomstperspectief, kan het vertrouwen in het gebiedsproces afnemen, zelfs bij boeren met een hoge intrinsieke motivatie.

ADVIES

Geef als gebiedswerker duidelijkheid over procedures en voortgang en probeer te voorkomen dat gebiedspartijen langdurig in onzekerheid blijven.

BRON

Reflectierapport

• BEELDVORMING

INZICHT

Het beeld dat belanghebbenden hebben van wat een ‘goede boer’ of een ‘goed boerenbedrijf’ is, beïnvloedt welke ontwikkelmogelijkheden voor een boerenbedrijf worden gezien. Die beeldvorming is persoonlijk, wordt door veel factoren beïnvloed en kan veranderen. Een bredere kijk op de functies van een boerenbedrijf kan helpen om nieuwe kansen voor ontwikkeling te herkennen.

ADVIES

Verken als gebiedswerker verschillende beelden van goed boeren en bespreek welke rollen en functies een boerenbedrijf in een gebied kan vervullen.

BRON

Input vanuit PVG-project Diamant van ons Platteland

ECONOMISCH

8. BELONING

Hoe waardeer je prestaties voor het gebied, financieel én op andere manieren?

9. GROND

10. WAARDECREATIE

FINANCIEEL

INZICHT

Het is lastig om financiële beloningen goed te koppelen aan geleverde prestaties, en staatssteunregels beperken de mogelijkheden verder. Ze worden wel gewaardeerd, maar zijn in verhouding tot de bedrijfsvoering beperkt.

Binnen het Markemodel ging het in 2023 gemiddeld om €3.352 per bedrijf, ongeveer 0,5 tot 1% van de omzet van een gemiddelde boer.

ADVIES

Onderzoek hoe financiële beloningen beter kunnen aansluiten bij geleverde prestaties en bespreek daarbij de beperkingen van staatssteunregels.

BRON

Actieonderzoek – casus Achterhoek

Achtergrondrapport

IMMATERIEEL

INZICHT

Naast financiële beloningen (zowel publiek als privaat) kunnen ook immateriële beloningen, zoals vergunningen, een rol spelen in gebiedsprocessen.

ADVIES

Verken naast financiële beloningen ook mogelijkheden voor immateriële beloningen.

BRON

Actieonderzoek – casus Achterhoek.
Achtergrondrapport

terug naar
hoofdmenu

HANDREIKING VOOR GEBIEDSWERKERS

ECONOMISCH

8. BELONING

9. GROND

Grond is schaars en veelgevraagd. Maak zichtbaar welke claims en regels spelen en wat dat betekent voor landbouw en gebied.

10. WAARDECREATIE

GRONDPRIJS

INZICHT

Ontwikkelambities en verdienmogelijkheden kunnen de grondprijs zeer sterk opdrijven. Daardoor wordt grond relatief duur, komt kleinschalige melkveehouderij onder druk te staan en wordt extensiveren moeilijker. Verbrokkelde verantwoordelijkheden tussen overheden en andere actoren kunnen aanleiding zijn om een gebiedsproces te starten.

ADVIES

Breng in beeld welke invloed ontwikkelambities hebben op grondprijzen en waar versnipperde verantwoordelijkheden aanleiding geven voor een gebiedsproces.

BRON

Actieonderzoek – casus Achterhoek. Achtergrondrapport. Casus Hilver. Reflectierapport

GRONDHONGER

INZICHT

De ‘grondhonger’ vanuit omliggende kernen en regio’s is groot: woningbouw, natuur, infrastructuur, energie en recreatie vragen allemaal om (landbouw) grond. Natuur en woningbouw krijgen daarbij vaak prioriteit boven agrarisch gebruik, waardoor de landbouwsector grond moet afstaan voor andere functies.

ADVIES

Breng in beeld welke ruimteclaims er in het gebied spelen en bespreek open welke gevolgen die hebben voor agrarisch grondgebruik.

BRON

Reflectierapport – Binnenveld

GRONDBELEID

INZICHT

Voor veel agrariërs is schaalvergroting een manier om te verduurzamen, wat vraagt om gericht grondbeleid zodat blijvende bedrijven grond kunnen verwerven.

In de Achterhoek brengt het kleinschalige landschap extra arbeid en kosten met zich mee, wat de inkomsten drukt. Door vergrijzing neemt het aantal actieve boeren af. Stoppende boeren behouden vaak hun grond en verpachten die aan partijen van buiten het gebied, met minder binding met de regio. Vanuit verschillende partijen, waaronder de provincie, bestaat de zorg dat gemeenten nog onvoldoende grondbeleid hebben om hierop te sturen. Gemeenten herkennen die worsteling zelf ook.

ADVIES

Bespreek met gemeenten welke rol grondbeleid kan spelen zodat blijvende bedrijven grond kunnen verwerven en binding met het gebied behouden blijft.

BRON

Actieonderzoek – casus Achterhoek
Achtergrondrapport

MILIEU

INZICHT

Het stoppen van agrarische bedrijven lijkt een zege voor de stikstofproblematiek en kan bijdragen aan verduurzaming, bijvoorbeeld doordat blijvende bedrijven meer ruimte krijgen om te extensiveren en grondgebondener te werken. Maar het kan ook nieuwe problemen veroorzaken, zoals meer gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en extra druk op bodem en grondwater. Daarnaast komt grond steeds vaker in gebruik van ondernemers van buiten het gebied, die procesmatig moeilijker te sturen zijn. Beïnvloeding van grondgebruik is daarom een belangrijke voorwaarde voor verduurzaming.

ADVIES

Verken welke gevolgen stoppende bedrijven en veranderend grondgebruik hebben voor verduurzaming in het gebied. Bespreek daarnaast hoe gebiedswerkers, gemeenten en andere overheden invloed kunnen houden op grondgebruik in het gebied.

BRON

Reflectierapport

AANBESTEDING

INZICHT

De verplichting tot openbare aanbesteding of verpachting kan samenwerking op gebiedsniveau onder druk zetten.
In De Hilver raakten veel pachtende boeren hun grond kwijt doordat deze via openbare inschrijving werd verpacht.

ADVIES

Verken hoe verpachttingsregels de samenwerking in het gebied kunnen beïnvloeden.

BRON

Actieonderzoek – casus Hilver

8. BELONING

9. GROND

10. WAARDECREATIE

Elk gebied en elk boeren-bedrijf heeft unieke waarde. Maak die zichtbaar en benut die.

ECOSYSTEEMDIENSTEN

INZICHT

Een analyse van specifieke gebiedskenmerken, bijvoorbeeld via een LESA (Land Evaluation and Site Assessment), geeft aanknopingspunten voor mogelijke ecosysteemdiensten.
In het Binnenveld bijvoorbeeld bieden de bijzondere waterhuishouding en het landschap potentie voor zowel unieke natuur als grondgebonden landbouw.

ADVIES

Verken als gebiedswerker welke ecosysteemdiensten passen bij de specifieke kenmerken van het gebied.

BRON

Reflectierapport - Binnenveld

DIENSTEN EN PRODUCTEN

INZICHT

De kwaliteiten van een gebied kunnen tot waarde worden gebracht via partijen van buiten. Het helpt om deze kwaliteiten samen met belanghebbenden inzichtelijk te maken en te verkennen welke kansen partijen van buiten bieden. Van daaruit kan planvorming stap voor stap vorm krijgen.
In het HBFO-gebied liggen bijvoorbeeld kansen in het rechtstreeks afzetten van producten aan consumenten uit de regio en in het ontlasten van de toeristische druk op de Veluwezoom. Initiatieven om deze kansen te benutten komen echter moeizaam van de grond.

ADVIES

Verken samen met betrokkenen welke kansen er van buiten het gebied komen om gebiedskwaliteiten te ‘verwaarden’ en werk die stap voor stap uit.

BRON

Actieonderzoek - casus HBFO

CULTUURHISTORIE

INZICHT

Veel landgoederen en andere gebieden hebben een eigen verhaal. De verbinding tussen de cultuurhistorie van landbouwgronden en gebiedsontwikkeling kan kansen bieden voor het versterken van natuurwaarden en het tot waarde brengen van producten en ecosysteemdiensten.
In het HBFO-gebied bood een toeristisch ontwikkelplan bijvoorbeeld mogelijkheden om natuurwaarden te versterken in samenhang met cultuurhistorische waarden.

ADVIES

Verken als gebiedswerker welke verhalen en kenmerken van het gebied kunnen aansluiten bij recreatie, natuurontwikkeling of streekproducten. Onderzoek daarbij of natuurwaarden versterkt kunnen worden in samenhang met cultuurhistorische waarden.

BRON

Actieonderzoek - casus HBFO

VERDIENMODEL - MAATWERK

INZICHT

Het realiseren van een duurzaam verdienmodel vraagt om maatwerk per ondernemer en veel begeleiding. Ondernemers kunnen kiezen uit verschillende regelingen en moeten zelf uitzoeken wat het beste bij hen past, afhankelijk van lokale omstandigheden. Ondernemers passen hun bedrijf vaak aan als ze daar iets voor terugkrijgen, zoals een beloning, of als ze meer vrijheid ervaren om zelf keuzes te maken.

ADVIES

Ondersteun als gebiedswerker ondernemers bij het vinden van een passend verdienmodel.

LEES TOELICHTING

Ondersteuning voor verdienmodellen
BRON
Actieonderzoek - casus Achterhoek. Achtergrondrapport

VERDIENMODEL - FOCUS OP PRODUCTEN OF LOCATIE

INZICHT

Er kan onderscheid worden gemaakt tussen een verdienmodel gericht op producten (productfocus) en een verdienmodel gericht op de waarde die een bedrijf op een specifieke plek toevoegt aan de omgeving (locatiefocus). Productfocus is de standaard denkwijze; locatiefocus vraagt om bewust denken vanuit de plek en het totale effect op de sociale, ecologische en economische omgeving.

ADVIES

Verken als gebiedswerker niet alleen de waarde van producten, maar ook welke waarde een boerenbedrijf op een specifieke locatie toevoegt aan mens, natuur en landschap.

LEES TOELICHTING

Productfocus en locatiefocus
BRON
Input vanuit PVG-project Diamant van ons Platteland

VERDIENMODEL - OMGEVINGSEFFECTEN

INZICHT

Een boerenbedrijf heeft via keuzes in de stal, op het erf en op het land invloed op de kwaliteit van de omgeving. Die invloed kan negatief, neutraal of positief zijn. Een goed overzicht van de effecten helpt belanghebbenden om bestaande en mogelijke waardecreatie van een boerenbedrijf voor de omgeving beter te begrijpen. Instrumenten zoals BoerenBoom kunnen helpen om de sociaaleconomische en ecologische relaties tussen een boerenbedrijf en de omgeving kwalitatief in beeld te brengen.

ADVIES

Breng in beeld welke effecten een boerenbedrijf heeft op de omgeving en gebruik dit inzicht om waardecreatie bespreekbaar te maken met belanghebbenden.

BRON

Input vanuit PVG-project Diamant van ons Platteland

TOELICHTENDE TEKSTEN **STURING**

> **EXPERIMENTEREN** > **LEREN**

Leren tussen gebieden en praktijkvoorbeelden

LVVN ondersteunt gemeenten via het platform Stoppersregelingen met kennis en de mogelijkheid om praktijkvoorbeelden in te brengen tijdens interactieve bijeenkomsten. Dit platform wordt ondersteund door RVO. Ook juridische ondersteuning kan belangrijk zijn, bijvoorbeeld bij de interpretatie van juridische uitspraken zoals het Didam-arrest door gemeenten.

Daarnaast is het waardevol als partijen contact hebben met vergelijkbare partijen buiten het gebied, om voorbeelden uit de praktijk te bespreken en samen te leren. Voorbeelden zijn BIJ12, dat een serious game ontwikkelde voor provincieambtenaren, LVVN dat gemeenten ondersteunt, en boerenverenigingen die elkaar ook opzoeken.

> **EXPERIMENTEREN** > **EXPERIMENTEERRUIMTE**

Draagvlak en burgerparticipatie

Het betrekken van de omgeving wordt gestimuleerd als er aantrekkelijk doelen zijn voor regionale en lokale partners. Bij Ruimte voor de Rivier was de tweede doelstelling (het versterken van de ruimtelijke kwaliteit in het rivierengebied, naast waterveiligheid) belangrijk om draagvlak te krijgen vanuit de omgeving om te participeren in de gebiedsprocessen.

Burgerparticipatie gaat verder dan het organiseren van een informatieavond. Burgers en lokale groepen hebben ook gebiedsuitdagingen waar ze aan willen werken. Zo'n aanpak vergroot het draagvlak. De uitvoering van de gebiedsvisie kan vervolgens met een selecte groep gebiedspartijen plaatsvinden, om efficiëntie te vergroten.

> **INSTRUMENTARIUM** > **SPELREGELS**

Beheerafspraken en natuurbeheer

Het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) heeft duidelijke spelregels. Boeren zijn bereid om op hun percelen beheerpakketten af te sluiten via ANLb en het GLB en natuurwaarden te combineren met hun bedrijfsvoering. Daardoor is er in het Binnenveld in de afgelopen jaren een flinke toename geweest van kruidenrijk grasland en landschapselementen zoals heggen, hagen en houtwallen.

> **INSTRUMENTARIUM** > **ZEVEN PRINCIPES**

Zeven principes van gebiedsgericht werken

De zeven principes uit het project Gebiedsgerichte aanpak sluiten ook aan bij de casussen uit het project Duurzaam gebiedsgericht werken:

1. Erken het politieke karakter: gebiedsgericht werken is politiek en gedreven door waarden.
2. Stel gebieden centraal, benader deze integraal en speel in op veranderlijkheid.
3. Schep ruimte voor diversiteit om vernieuwing mogelijk te maken.
4. Schep heldere kaders, bied transparantie over rollen en geef ruimte voor initiatief, creativiteit en innovatie.
5. Combineer actie en leren, individueel en collectief, om gedeelde verantwoordelijkheid te bevorderen.
6. Gebruik scenario's en trendanalyses om inzicht te krijgen en waarden-gedreven visies om actief te sturen.
7. Gebiedsgericht werken gaat om verandering van ecosystemen, manieren van leven, werken en bedrijfsvoering; niet alleen om plannen op papier.

> **NETWERKVORMING** > **EIGEN INITIATIEF**

Eigen initiatief na een vastgelopen gebiedsproces

In het HBFO-gebied (Havikerwaard, Beimerwaard, Fraterwaard en Olburgerwaard) zijn diverse studies uitgevoerd naar mogelijkheden om aan de (Rijks)opgaven te voldoen en initiatieven ruimte te geven. Uit deze onderzoeken kwam geen samenhangende visie naar voren, maar diverse partijen wisten elkaar wel te vinden in het ontwikkelen van initiatieven.

Een mislukt gebiedsproces betekent niet dat de onderliggende beweging stopt; het informele samenwerkingsverband kan blijven bestaan. In De Hilver hebben bijvoorbeeld enkele agrarische ondernemers die bij de Hilverboeren betrokken waren een nieuwe stichting opgericht. Die stichting richt zich op de ontwikkeling van een ander gebied, met focus op kleinere verbeteringen, in samenspraak met omwonenden en de gemeente.

Ook vier boeren uit de Boterhuispolder wilden samen verder, onafhankelijk van 'Kagerplassen fase 2', waarin de focus lag op oplossingen voor acute problemen zoals de mestcrisis en de afschaffing van derogatie. Zij ontwikkelden een integraal gebiedsplan waarin natuur, recreatie, landbouw en historie samengaan, met vee dat daarbij past.

> **NETWERKVORMING** > **GEBIEDSTAFEL**

Een mogelijke werkwijze voor een gebiedstafel

- Kom twee keer per jaar bij elkaar om elkaar formeel te informeren over ontwikkelingen.
- Kom als gebiedswerkers vaker bij elkaar wanneer er zaken spelen waarbij je elkaar nodig hebt of elkaar wilt informeren.
- Maak een communicatieplan om het wij-gevoel in het gebied te stimuleren.
- Ga na of er meer belanghebbenden zijn die ideeën hebben en ontwikkelingen in het gebied voor zich zien.

TOELICHTENDE TEKSTEN SOCIAAL-CULTUREEL EN ECONOMISCH

HANDREIKING VOOR GEBIEDSWERKERS

> VERTROUWEN > VERTROUWENSBREUK

Veranderende claims en vertrouwensbreuk in het Binnenveld

In het Binnenveld leidde een verandering in ruimtelijke claims tot een vertrouwensbreuk tussen boeren en het provinciebestuur. Twaalf jaar eerder vond een ruilverkaveling plaats waardoor natuurgebieden dicht bij elkaar kwamen te liggen. Later wilde de provincie Utrecht deze gebieden verder verbinden door tussenliggende landbouwgrond om te vormen tot natuur. Ook was eerder al 300 hectare landbouwgrond afgegraven voor verschraalde natuur. Sommige boeren kregen daardoor het gevoel dat eerdere medewerking aan natuurontwikkeling later tegen hen werd gebruikt.

> VERTROUWEN > ACTIVITEITEN

Vertrouwen opbouwen in gebiedsprocessen

Rond het Markemodel leeft bij boeren onzekerheid over de vraag of overheden echt serieus in beweging komen richting de principes van het model. Een gebiedswerker uit de Achterhoek verwoordt het zo: "Vertrouwen groeit door zichtbaar te maken dat iedereen er mag zijn met zijn eigen kwaliteiten en manier van denken. Je kunt binnen een gebiedsinitiatief of een boeren netwerk het best vertrouwen opbouwen door open communicatie, gezamenlijke beslissingen en aandacht voor persoonlijke drijfveren. Het gaat erom een sfeer te creëren waarin mensen zich gehoord voelen, fouten mogen maken en diversiteit in aanpak wordt gewaardeerd. Vertrouwen is geen gegeven; het is een proces waarin consistent handelen en respect voor ieders rol essentieel zijn."

> VERTROUWEN > SAMENHANG

Sociale samenhang

Sociale samenhang kan gebaseerd zijn op een gezamenlijk geloof, een ons-kent-ons cultuur of 'noaberschap'. Dat is de traditie waarbij boeren midden in de samenleving staan en een goede buur willen zijn. Persoonlijke motieven zijn daarin soms minder belangrijk dan het gezamenlijk belang en veranderingen worden vaak in kleine stappen gezet. Verschillen in landschap en bedrijfstype kunnen echter ook leiden tot uiteenlopende belangen, zoals tussen akkerbouwers in het westen en melkveehouders in het oosten van de Achterhoek.

> WAARDECREATIE

> VERDIENMODEL - MAATWERK

Ondersteuning voor verdienmodellen

Ondernemers kunnen op verschillende manieren een nieuw verdienmodel realiseren: via een neventak, een hogere afzetprijs of het benutten van ecosysteemdiensten. Ze moeten daarbij kiezen uit meerdere regelingen, zoals GLB-ecoregelingen, het Markemodel, kleinschaligheidsregelingen, extensiveringsregelingen en regelingen voor overgangsgebieden Natura 2000. Welke regeling het beste past, hangt af van lokale omstandigheden zoals bodemsoorten en de aanwezigheid van waterlopen. Voor ondernemers werkt het efficiënter als samenhangende beloningspakketten voor ecosysteemdiensten via één loket worden aangeboden. Partijen als FrieslandCampina en Rabobank kunnen daarbij worden betrokken. Gemeenten spelen een belangrijke rol bij financiële stabiliteit via subsidies.

> WAARDECREATIE > VERDIENMODEL -

FOCUS OP PRODUCTEN OF LOCATIE

Productfocus en locatiefocus

Bij productfocus staat het leveren van grondstoffen voor het voedselsysteem centraal. Bij de productiewijze zijn vereisten of keurmerken belangrijk. Waar het product geproduceerd wordt is minder relevant; de boerderij is in principe inwisselbaar. Bij locatiefocus staat juist centraal dat een bedrijf op een specifieke plek invloed heeft op de directe omgeving: op mens, natuur en landschap.

BRONNEN

- Duurzaam Gebiedsgericht Werken. Casus Achterhoek. Brochure.
<https://doi.org/10.31715/2026.14>
- Duurzaam Gebiedsgericht Werken. Casus HBFO-Uiterwaarden. Brochure.
<https://doi.org/10.31715/2026.15>
- Duurzaam Gebiedsgericht Werken. Casus Altena. Brochure.
<https://doi.org/10.31715/2026.16>
- Duurzaam Gebiedsgericht Werken. Casus De Hilver. Brochure.
<https://doi.org/10.31715/2026.17>
- Gebiedsgericht Werken Casus Achterhoek. Achtergrondrapport.
<https://doi.org/10.31715/2026.18>
- Water, bodem en ecologie als leidraad voor de ontwikkeling van HBFO-Uiterwaarden, Proeftuin Nettelhorst en Altena. Gebiedsreflecties Project Duurzaam Gebiedsgericht Werken.
<https://doi.org/10.31715/2026.19>
- Actieonderzoek in gebiedsprocessen. Ervaringen en terugblik. Rapport.
<https://doi.org/10.31715/2026.20>
- Lessen uit Gebiedsprocessen Waterveiligheidsopgave. Rapport.
<https://doi.org/10.31715/2026.21>
- Voorbij de hype: Gebiedsgericht werken als transitiegericht beleidsinstrument. Reflectierapport.
<https://doi.org/10.31715/2026.22>
- Tussen systeem en samenwerking: mogelijke sturing in gebiedsprocessen. Policy brief.
<https://doi.org/10.31715/2026.23>
- Kaders in een gebied – de uitwerking van institutionele kaders in gebiedsprocessen. Rapport.
<https://doi.org/10.31715/2026.24>
- PVG-project Diamant van ons platteland.
<https://groenkennisnet.nl/project/diamant-van-ons-platteland>

Een overzicht van alle eindproducten van het project Duurzaam Gebiedsgericht Werken is te vinden op:

- <https://werkplaatsvoorlandbouwenatuur.nl/aan-de-slag/gebiedsgericht-werken>

REFERENTIES

- Stern, R. & Green J.M. (2005). Boundary workers and the management of frustration: A case study of two Healthy City partnerships. Health Promotion International, Vol. 20 No. 3
<https://doi.org/10.1093/heapro/dai011>
- Williams, P. (2002) .*The competent boundary spanner*. Public Administration, 80, 103–124.
<https://doi.org/10.1111/1467-9299.00296>
- De term 'gebiedsproces' heeft een verschillende invulling in provinciale, wetenschappelijke en informele gebiedsontwikkeling. In dit project hanteren we, het begrip 'gebiedsprocessen' als processen om te komen tot gezamenlijke afspraken over het gebruik van gemeenschappelijke gebruiksgoederen ('common pool resources'), waarbij we het gebied als 'gemeenschappelijk goed' beschouwen.

COLOFON

Deze handreiking is samengesteld door:

- Rik Eweg
- Daphne Aangenendt
- Jinke Baan Hofman
- PJ Beers
- Hedwig Brandsma
- Dymphie Brouwer
- Marjolein de Bruin
- Wietske van Dijk
- Els Grooten
- Janne Hemminki
- Patrick Huntjens
- Laura Kist
- Frens Pries
- Ben Rankenberg
- Daniel Magwegwe
- Sebastiaan Masselink
- Ron Methorst
- Carola Mosselman
- CKees van Oijen
- Aafke Schaap
- Derk Jan Stobbelaar
- Jantsje van Loon
- Luc van Veghel
- Evi Willems

DOI 10.31715/2026.13

Redactie Bureau Landwijzer

Vormgeving Studio Ilva

Juni 2026

